

školní četba

Alois Jirásek

STARÉ POVĚSTI ČESKÉ

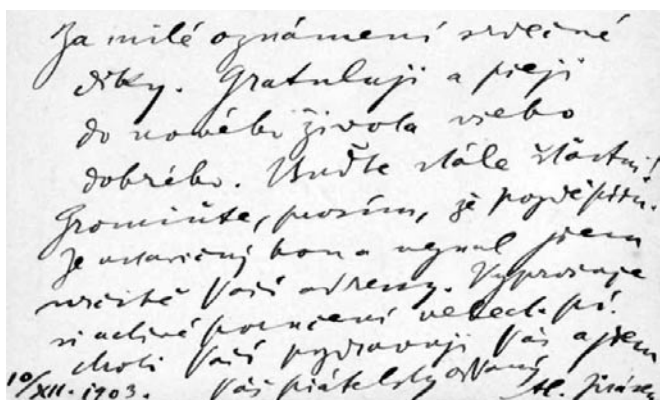
Staré pověsti české jsou beletrizovaným souborem pověstí o praotci Čechovi, Krokovi, Libuši, Bivojovi, Horymírovi + novější pověsti o Žižkovi, Kozinovi, Jánošíkovi...). Pramen: Kosmas, Dalimil, Václav Hájek z Libočan. Dílo se v Jiráskově tvorbě řadí do historické prózy s tematikou nejstaršího období dějin.

ALOIS JIRÁSEK (1851-1930) – prozaik a dramatik; vliv Palackého koncepce dějin; vrchol demokratických snah spatřoval v husitství a bratrství; v době pobělohorské viděl sociální a kulturní úpadek národa, za nositele historického dění považoval lid. Podal ve svém díle nejrozsáhlejší umělecký obraz národních dějin, ale značně minulost idealizoval. V roce 1917 podepsal jako jeden z prvních květnový *Manifest českých spisovatelů* obsahující myšlenku státní samostatnosti.

Jiráskovo dílo je velmi rozsáhlé (dále *Mezi proudy*, *Proti všem*, *Bratrstvo*, *Husitský král*, *Z Čech až na konec světa*, *Temno*, *Skály*, *Psohlavci*, *Skaláci*, *F. L. Věk*, *U nás*, *Filozofská historie*; dramata *Jan Hus*, *Jan Žižka*, *Jan Roháč*, *Lucerna*, *Vojnarka*, *Otec*).

Přínos:

– umí dramaticky vyprávět – hromadné davové scény – ztvárňuje tzv. kolektivního hrdinu – přinesl formu epopoje – má prostý a srozumitelný jazyk – díla s výchovným významem

Ja milé oznámení svéčné
doby. Gratuluji a přeji
do nového života veš
dobrých. Uvďte stále šťastní!
Promiňte, prosím, že později.
Je ustanovená koná ugnul přes
místě Vaš adresy. Vypravuje
si učně povolení vešlech.
Uvdi Vaš vypravují Vaš a přem
10/XII. 1903. Vaš piakelky a Namý H. Jirásek

Alois Jirásek
STARÉ POVĚSTI ČESKÉ

2011

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla, a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takového sdělení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

© *Carpe diem*, 2011

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-87195-68-0

OBSAH

Myslil jsem na dni staré.....	6
O Čechovi	7
O Krokovi a jeho dcerách	15
O Bivoji	19
O Libuši	24
O Přemyslovi	28
Libušina proroctví	31
Divčí válka	37
O Křesomyslu a Horymírovi	44
Lucká válka	49
Durynk a Neklaň	60
Pověsti doby křesťanské	65
O králi Svatoplukovi	67
O králi Ječmínkovi	71
Praporec svatého Václava	76
O Bruncvíkovi	86
Opatovický poklad	98
O Praze	108
<i>I. O staré Praze</i>	<i>108</i>
<i>II. Žito kouzelník</i>	<i>117</i>
<i>III. O králi Václavovi VI.</i>	<i>122</i>
<i>IV. Staroměstský orloj</i>	<i>127</i>
<i>V. O Daliborovi z Kozojed</i>	<i>132</i>
<i>VI. Ze Židovského města</i>	<i>136</i>
<i>VII. Smutná místa</i>	<i>149</i>
<i>VIII. Faustův dům</i>	<i>150</i>
O Žižkovi	157
Kutnohorští havíři	170
Bílá paní	180
Růžový palouček	186
Boží soud	188
O Janošíkovi	195
Ze starobylých proroctví	204
Sybilina proroctví.....	205
Proroctví slepého mládence	211
Proroctví Havlasa Pavlaty	214
Různá proroctví	216
Blaničtí rytíři	218
<i>Vysvětlivky</i>	<i>221</i>

Pojďte a poslyšte pověsti dávných časů. Poslyšte o našem praotci, o předcích Jak přišli do končin naší vlasti a usadili se po Labi i po Vltavě i po jiných řekách této země.

Slyšte i, co více dochovalo se z temnoty věků, co zůstalo z báječných vypravování přešlých pokolení, jež klaněla se bohům v šeru starých hájů a jež obětovala studánkám v tichých ouvalech, jezerům i řekám i svatému, živému ohni.

Pomněme na časy těch prvních let i na to, jaká byla tenkrátě tvářnost naší vlasti, nežli sem vkročilo naše plémě.

Měst nebylo, dědin jen málo a pořádku a ty jen v některých končinách, kdež se dochoval chudý ostatek dřívějších obyvatelů cizího jazyka. Půda skoro všeska odpočívala netknutá rádlím. Vše bylo pustější, divočejší, rovina, pláň i údolí.

Ohromné pralesy se černaly po horách na pomezí a ze svahů těch hor táhly se širošířými pruhy na míle hluboko do země. I tam, vnitř, rozkládaly se pouště starých, temných hvozdu, mezi nimiž svítily se jasnější zelení bujné palouky s vlající hustou, vysokou trávou. Dost bylo třasovisek houpavé půdy na síru i v lesích, dost ošidných bažin křikem vodního ptactva oživených, dost tichých, černých, jako zakletých slatin, v nichž se zhlížely staré stromy ohromných kmenů s vousinatým, sivým mechem.

Lidská stopa tu byla vzácná. Zvěře však všude hojně. Nikým nehoněná, nehubená množila se, že jí sotva postačovala půda. Po černých lesích bytoval medvěd, hledaje duté kameny s medovými plásty včel, od jejichž rojů zvučely stromy.

Divoký kanec rozrýval kyprou lesní půdu a hustým, spletitým podrostem draly se liška a divoká kočka. Z haluze číhal mrštný rys, pronikaje bystrým zrakem šero lesní, jímž se neslo zdaleka řvaní ohromného zuba, beroucího se k brodu nebo k prameni. Jelen volně přebíhal a s ním stádo laní, na paloucích se páslo hojně srn, ale také množství vlků se toulalo a plížilo za kořistí lesem i širou krajinou.

Vysoko v slunném povětří nad hřbety lesů plul král všeho ptactva skalní orel a jemu příbuzní. Po skalách, po lesích hnízdila hejna dravého ptactva, luňák i sokol, rarohů rod, jestřáb, krahujec i odrůdy menších dravců a sov a výrů.

Potoky, řeky i jezera hemžily se rybami, a vydra, bytující v šeru starých olší a vrb zarostlých divokým chmelem, měla hojný lov, bobří pak nerušené stavěli své umělé stavby.

V hlas větrů a šumění stromů hrčely potoky, hučely řeky a v jejich bílém písku svítila se na slunci zrna ryzího zlata.

Hlubiny země byly ještě zamčeny a nikdo na ně neuhodil, aby vydaly poklady rud a vzácného kovu.

Všude jará síla a bohatství. Země, dobrá svou hojností a plodností, čekala jen na dělný lid, jenž by užil hojných darů jejích.

I přišel a nevzdělanou vzdělal; zvelebil ji těžkou, lopotnou prací a svatou ji učinil tím potem svým a krví svou, kterou pak vylil v přemnohých bojích, háje prací svou dobyté země i svého jazyka.

Z mateřských končin slovanských přišel sem lid, naši předkové, se svým vůdcem Čechem.

Aj, počněme o nich tu pověst.

O Čechovi

I

Za, Tatrami, v rovinách při řece Visle rozkládala se od nepaměti charvátská země, část prvotní veliké vlasti slovanské.

V té charvátské zemi bytovala četná plemena, příbuzná jazykem, mravy, způsobem života.

I stalo se, že se strhly mezi nimi vády a krvavé boje o meze a dědiny. Vstal rod na rod, příbuzní bojovali proti příbuzným a hubili se navzájem.

V ten čas dva bratři mocného rodu, oba vojvodové, Čech a Lech, spolu se o to snesli, že opustí rodnou zemi bojem neblahou. Řekli si: „Vyhledejme sobě nových sídel, kdež by náš rod žil s pokojem a díla si hleděl.“

Bylit' uvyklí již po předcích půdu pilně vzdělávat, všeliký druh obilí pěstovat i chovat koně a stáda bravu i skotu.

Jak se usnesli, tak vykonali. Svolavše své plémě, vzdali obět bohům, vynesli obrazy dědů, a rozžehnavše se s otcovskou půdou, obrátili se na západ slunce, v neznámé končiny. I bral se rod za rodem, každý početných rodin, všichni přátelé a příbuzní. Napřed šli zvědové a zbrojní muži, prostřed vojvoda Čech, sivé brady, ale statný a silný, jeho bratr Lech a kolem nich vladykové, starostové rodů, všichni na koních. Za nimi starci, ženy a děti na hrubých vozech, na koních, stáda dobytka, naposled pak opět zbrojní mužové. Tak brali se nejprve končinami příbuzných plemen, až přešli hranice charvátské země, až přebředli Odru řeku a vstoupili do neznámých, hornatých končin.

I tam našli ještě osady, jejichž obyvatelé hovořili jako oni, a dále také v krajinách při Labi řece.

Než jak přešli druhou tuto řeku, byl kraj pustější a osad shledali jen poskrovnu. Byly daleko od sebe a obyvatelé jejich, cizího jazyka, kožemi oděni, nečetní, ale smělí a srdnatí, stavěli se jim se zbraní v ruce do cesty. Čech a Lech a jejich lid je potřeli, zhubivše jejich chudá obydlí v chatrčích i ve vykopaných jámách, postupovali dále, z lesa do lesa.

Zlá byla cesta hlubokými hvozdy, zlá jejich chůze luhy a bažinami, plnými rákosí, ostřice, rozlehlých mechových trsů a různých křovin. Zvečera zažehovali ohně a topili do úsvitu, aby zář, padajíc do tmy lesní, plašila úskočné, lité šelmy.

Tak došli až ke třetí velké řece, Vltavě, kteráž divočinou tekla; když i tu přebředli, počala si všechna čeled' stýskat, že není konce klopotné cesty a nikde stálého odpočinutí. Tu vojvoda Čech ukázal na vysokou horu, jež se před nimi modrala nad širým, rovinným krajem, a děl:

„Podejděme pod tuto horu, tam dětem, skotu odpočineme.“
Došli a položili se na úpatí hory, jež slově Říp. Vojvodové a starší rodu ohledali půdu vůkol a znamenali, že jest úrodná. Ráno pak za první zoře vstal Čech a vydal se sám jediný vzhůru na temeno Řípu tichým lesem, plným ještě nočního šera.

Když vstoupil na horu, bylo ráno; a hle, širošíř kraj se před ním rozkládal do nedozírné dálky až k modravým horám rovný a volný, les a chrastina, nivy a luka. Bujnou jeho zelení svítily se řeky jako rozlité stříbro.

I zaradoval se praotec Čech nad utěšeným krajem i zamyslíl se pak nad ním, jak bohové dají, jak tu bude jeho rodu i budoucím pokolením -

Když pak sestoupil, zvěstoval, co zhlédl. Nazejtří vydali se mnozí kolem hory, aby poznali všecko okolí. Co zhlédli, podobalo se jim, vody velmi rybné, půda úrodná, všecken způsob té krajiny, a oznámili, že se hodí na sídla.

Když pak třetího dne počalo slunce nad lesy vycházet, povolal Čech bratra a starší a rozkázal svolat všechnu čedř. Povystoupiv s nimi na místo, odkud viděli do kraje, promluvil k nim takto:

„Již si nebudete stýskat, neboť jsme našli kraj, kde zůstaneme a sídla zarazíme. Vizte, to je ta země, kterou jste hledali. Často jsem vám o ní mluvil a sliboval, že vás do ní uvedu. To je ta země zaslíbená, zvěře a ptáků plná, medem oplývající. Na všem budete mít hojnost, a bude nám dobrou obranou proti nepřátelům. Hle, země po naší vůli! Jen jména nemá; rozvažte, jakým jménem by měla být jmenována.“

„Tvým! Tvým nechť se jmenuje!“ zvolal jako z božského vnuknutí stařec dlouhé bílé brady, nejstarší všech starostů. Hned všichni, starostové i čedř, volali jako jedním hlasem:

„Tvým! Tvým jménem!“

„Po tobě at' se jmenuje!“

Vojvoda Čech, potěšen vůli všeho lidu, poklekl na kolena a líbal zemi, novou vlast svého plemene. A zlíbav ji vstal, a pozvednuv rukou svých do širého kraje, pohnut volal a žehnal:

„Vítejž, země svatá, nám zaslíbená! Zachovej nás zdravé, zachovej nás bez ourazu a rozmnož nás od národu do národu až navěky!“

Radostně pak postavil na zemi dědky, jež v bělostné rouše nesli z prvotní vlasti, zanítíl veliký oheň. I obětovali na poděkování a pro požehnání zápalnou oběť a radovali se všichni.

II

Všem pak nastala těžká, lopotná práce. Když se o půdu rozdělili, počali ji vzdělávat. Kde byl les, ten porazili neb ohněm vypražili, mýta klučili, luhy a nivy zkopali, druhého pak léta rádem zorali.

Hned si také obydlí budovali, stavení roubená, slámou krytá. Každý rod o sobě přebýval u svých pozemků.

Zahrady, role a luka byly dědinou, společným majetkem všech rodin jednoho rodu, lesy pak, pastvy, řeky a jezera občinou. Co ves, to rod.

Stavení s chlévy a stájemi, s kolnami a humny za nimi v ohradě plotů spletených z proutí nebo sroubených z trámů, stavěli kolem okrouhlé návsi. Co rok přibývalo kolem osad polí a co rok půda vydávala hojnější žeň. Žito, pšenice, ječmen, oves i proso hustě se vlnily širými lány; nad ně jasněji se zelenaly pruhy hebkého lnu i vysokého konopí vedle záhonů plných strakatých makových květů.

Luka i lipové háje zvučely bzukotem včel, jež kromě lesních brd chovali v slaměných úlech nebo ve špalcích ze starých kmenů. Co rok byla hojnější stáda bravu i skotu a na kobylích polích v ohradách u dědin proháněla se bujná hříbata a popásaly se pěkně sveřepice.

Volený starosta spravoval všechny v rodu i jeho majetek. Ve jméno rodu modlitby začínal i končil, oběti přinášel, hosti vítal, rozvaděné v rodu soudil a čeledi práci rozdělával. Každý měl svůj úkol, každý své dílo. Ženy domácností si hleděly, předly, robily plátno i sukno, šily šaty a roucha, čechle, rubáše, sukně mužské i ženské, háce, pláště, krzna i kožichy.

Muži pásli stáda, hájili jich proti šelmám, pracovali na polích, v lese honili divokou zvěř a hubili ji štváním, ze zásady, šípky, oštěpem, osidly a jámami, do nichž lákali nejvíce vlky, nejhorší zhoube stád.

Živo a čilo bylo v dědinách a venku. Z pastvin se rozléhal hlas píšťaly nebo dlouhé pastýřské trouby, v polích, na lukách i na sadě hlaholily písně mladé čeledi. Jen v čas polední nikdo venku nezazpíval ve chvíli hlubokého ticha, kdy vycházely polednice a nesly se v bílém rouše jako světlý stín mezi lány k lidským obydlím na zkázu nestřežených dětí, kdy vycházely divé, škaredé